

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SUV TA'MINOTI VA KANALIZATSIYA TIZIMLARINING FAOLIYATINI TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI

Aliiev M.K. ¹[0009-0007-6212-8340], **Hikmatova N.N.** ²[0009-0003-5242-1851]

¹*Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti dotsenti, texnika fanlari nomzodi,
E-mail aliyevmaxmud86@gmail.com*

²*Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti assistenti,
E-mail hikmatovanohila8@gmail.com*

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasida suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlari faoliyatining tashkiliy-iqtisodiy asoslari ko'rib chiqiladi. O'tkazilgan o'rganishlar shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda respublika suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'i qoniqarsiz holatda. Bu holatning asosiy sabablari quyidagilardir: - suv ta'minoti va kanalizatsiyani notug'ri rejalashtirish; - kommunal infratuzilma ob'ektlari egalari va suv ta'minoti va kanalizatsiya ob'ektlaridan foydalanuvchi korxonalar o'rtasida huquq va majburiyatlarning aniq chegaralanmaganligi.

Kalit so'zlar: suv ta'minoti; suv iste'moli; kanalizatsiya; tashkiliy; iqtisodiy, suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlari.

Аннотация. В статье рассматриваются организационно-экономические основы функционирования систем водоснабжения и канализации в Республике Узбекистан. Проведенные исследования показали, что на сегодняшний день водопроводно-канализационная сеть республики находится в неудовлетворительном состоянии. Основными причинами этого являются: - ненадлежащее планирование водоснабжения и канализации; - отсутствие четкого разграничения прав и обязанностей между собственниками объектов коммунальной инфраструктуры и предприятиями, использующими объекты водоснабжения и канализации.

Ключевые слова: водоснабжение; водопотребление; канализация; организационные; экономические; системы водоснабжения и канализации.

Abstract. The article examines the organizational and economic foundations of the functioning of water supply and sewage systems in the Republic of Uzbekistan. The conducted studies have shown that today the republic's water supply and sewage network is in an unsatisfactory state. The main reasons for this situation are: - improper planning of water supply and sewage; - lack of clear delimitation of rights and obligations between the owners of municipal infrastructure facilities and enterprises using water supply and sewage facilities.

Keywords: water supply; water consumption; sewage; organizational; economic, water supply and sewage systems

Kirish

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda respublikaning suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'i qoniqarsiz holatda [1-4]. Bu holatning asosiy sabablari: - suv ta'minoti va kanalizatsiya sektorini rejalashtirishning noaniqligi; - muhandislik infratuzilmasi korxonalari va suv ta'minoti va kanalizatsiya ob'ektlaridan foydalanuvchi korxonalar o'rtasidagi huquq va majburiyatlarning aniq chegaralanmaganligi; - suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari uchun tariflarni shakllantirishning amaldagi mexanizmidan foydalanish, buning natijasida ularning qiymati aholi uchun suvning to'liq qiymatidan past bo'ladi; - suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarining ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyatini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlarning kompleks tizimining yo'qligi. Oxirgi bir necha yil ichida respublikada suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'ining barqaror ishlashini ta'minlash, asosan texnik, sanitariya-gigiyena va ekologik muammolarni operativ hal etishdan institutsional, tashkiliy, huquqiy, iqtisodiy, moliyaviy, ijtimoiy vazifalarni hal etishga o'tish, shuningdek, ushbu sohadagi ilmiy va kadrlar

masalalarini takomillashtirish yo'li bilan tashkiliy-iqtisodiy o'zgarishlar zarur bo'ldi. Mulkdor va ekspluatatsiya qiluvchi tashkilot o'rtasida kommunal infratuzilma ob'ektlaridan foydalanish va ularni boshqarish bo'yicha huquq va majburiyatlarning aniq chegaralanmaganligi ko'p jihatdan bir qator shaharlarda (shaharlarda) mahalliy hokimiyat organlari o'rtasida suv va kanalizatsiya korxonalarini strategik rivojlantirish maqsadlari bo'yicha tushunmovchiliklarga olib keldi, bu nafaqat ishlab chiqarish va texnik, balki tashkiliy va iqtisodiy muammolarni ham hal qilishni talab qiladi. Shu bilan birga, unitar suv va kanalizatsiya korxonalari rahbarlarining o'zlari, aksariyat hollarda, byudjet mablag'larining qisqarishini hisobga olgan holda, kommunal infratuzilma ob'ektlarini rivojlantirish bo'yicha belgilangan maqsadlarga erishish yo'llarini har doim ham ko'rmaydilar.

Asosiy qism

Muhandislik infratuzilmasining kommunal mulkidan foydalanish samaradorligi pastligining sabablaridan biri uni boshqarish tizimining nomukammalligidir [2]. Bir qator yirik va o'rta shaharlardagi ixtisoslashtirilgan suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarining aksariyati aholi soni bo'yicha ko'p tarmoqli uy-joy-kommunal xo'jaligi korxonalari tarkibida bo'linmalar (yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmagan) bo'lib qolayotgan respublikaning suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'ini boshqarishning amaldagi tizimini saqlab qolish barcha mavjud suv xo'jaligi muammolarini hal qilish imkonini bermayapti. Zamonaviy sharoitda suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'ining barqaror faoliyat yuritishining tashkiliy asoslarini ishlab chiqish butun Respublikamizda barqaror rivojlanish tamoyillarini amalga oshirishga qaratilgan asosiy shartlardan biridir. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'ining barqaror faoliyat yuritishi kommunal tarmoqlarda sodir bo'ladigan texnik avariylarning o'z vaqtida oldini olishga, suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini kompleks yangilashga, iste'molchilarni iqtisodiy asoslangan narxlarda tegishli sifatli suv va kanalizatsiya xizmatlari bilan ta'minlashga qaratiladi. Soha samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi ustuvor tashkiliy yo'nalishlar belgilandi: tumanlararo qo'llab-quvvatlovchi tashkilotlarni tashkil etish va ularni keyinchalik aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirish; aksiyadorlik jamiyatlari negizida yagona yaxlit tuzilmani yaratish; muhandislik infratuzilmasi egasi bilan suv ta'minoti va kanalizatsiya ob'ektlaridan foydalanuvchi korxona o'rtasida shartnoma munosabatlarini amalga oshirish; suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'i korxonalari (bo'linmalari) faoliyatini baholashning benchmarking tizimini ishlab chiqish va joriy etish. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'ini davlat boshqaruvi tizimidagi tashkiliy o'zgarishlarning asosi suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari uchun mas'ul ishtirokchilar faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy sohani yaratish va rivojlantirish hisoblanadi. Yagona uslubiy, texnik va me'yoriy-huquqiy siyosatni olib borish va amalga oshirish maqsadida yagona texnik reguliator – Suv ta'minoti va kanalizatsiya milliy agentligini tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Mazkur idoraga qonun hujjatlarida quyidagi funksiyalarni yuklash maqsadga muvofiq: – suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini boshqarish va ulardan foydalanish sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish; – suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlaridan foydalanuvchi kommunal xizmatlar faoliyatini yagona huquqiy tartibga solishni amalga oshirish; – suv ta'minoti va kanalizatsiya sohasini rivojlantirishni tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar va texnik normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari ishlab chiqilishini ta'minlash; - milliy operator ishtirokida suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha respublika strategiyasini ishlab chiqishni ta'minlash; suv ta'minoti va kanalizatsiyani rivojlantirish davlat dasturlari; – suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimini rivojlantirish bo'yicha respublika investitsiya dasturini mahalliy

hokimiyat organlari bilan muvofiqlashtirish; – suv ta'minoti va kanalizatsiyani rivojlantirish markazlashtirilgan investitsiya fondini boshqarish; – suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini qurish va ulardan foydalanishni moliyalashtirish uchun ajratilgan byudjet mablag'larining maqsadli sarflanishini nazorat qilish; – ilmiy va loyihalash tashkilotlari, ilmiy-amaliy markaz, loyiha-respublika unitar korxonasi, davlat xoldingi bilan birgalikda suv ta'minoti va kanalizatsiya sohasida yagona ilmiy-texnik siyosatni amalga oshirish; – suv ta'minoti va kanalizatsiyani rivojlantirish uchun byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish (xalqaro moliya tashkilotlarining kreditlari, xalqaro texnik yordam mablag'lari, davlat-xususiy sheriklikning pilot loyihalari); – davlat xoldingiga nisbatan yagona kadrlar siyosatini amalga oshirish, kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash ishlari; – axborot texnologiyalarini ishlab chiqish va joriy etish; - butun suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimi uchun jamlangan tahliliy va statistik ma'lumotlarni tayyorlash; - suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimi va boshqa funktsiyalar uchun yagona axborot muhitini yaratish. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimini barqaror ishlashining tashkiliy asoslarini ishlab chiqish suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini byudjetdan moliyalashtirishni qisqartirish sharoitida muhandislik infratuzilmasi ob'ektlarini qurish (rekonstruksiya qilish) uchun byudjetdan tashqari moliyalashtirish manbalarini jalb etishga ko'maklashadi.

Suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'idagi unitar korxonalar uchun aniq strategik maqsadlarni belgilashda amaliyotning yo'qligi ko'pincha ularga erisha olmasligiga olib keladi. Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarini rahbariyati birinchi navbatda o'rta va uzoq muddatli strategik maqsadlarga (uy-joy kommunal xo'jaligi sifati va ishonchililigi oshirish, suvning ishlab chiqarishdan tashqari yo'qotishlarni kamaytirish va boshqalar) zarar etkazuvchi joriy taktik vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan. Rejalashtirishga bunday yondashuv suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'idagi unitar korxona rahbariyatining o'zgaruvchan tashqi muhit sharoitida mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, kommunal tarmoqlarda avariylar sonini kamaytirish bo'yicha strategik maqsadlarni qayta ko'rib chiqmasligiga yordam beradi. Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarini strategik rejalashtirish jarayon sifatida quyidagi tadbirlarni o'z ichiga oladi: mavjud resurslardan oqilona foydalanish; korxonaning tashqi muhit omillariga moslashishi; biznes-rejada rejalashtirilgan strategik maqsadlarga erishish uchun korxonaning barcha tarkibiy bo'linmalarining sa'y-harakatlarini muvofiqlashtirish; tashkiliy qayta qurish [3]. Strategik rivojlanish maqsadlarini aniqlash uchun asos - suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimi korxonasi missiyasini shakllantirish hisoblanadi (1-jadval) [3].

1-jadval.

Korxonaning missiyasi

Ifloslanish va kamayishning oldini olish Suvdan oqilona foydalanish	MISSIYA	Xavfsizlik: 1)kerakli sifatli suvning yetarli miqdori 2)oqava suvlarni oqizishning sanitariya-gigiyenik xavfsizligi
Suv resurslari		Jamiyat
Iqtisodiyot		Texnologiya
Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining ishonchli va samarali ishlashi uchun xarajatlarni optimallashtirish. Jamiyat uchun maqbul bo'lgan suv va kanalizatsiya xizmatlarining iqtisodiy asoslangan narxini belgilash		Xavfsizlik: 1)yig'ish, tayyorlash, topshirish va suvni iste'molchilarga tashish 2)oqova suvlarni yig'ish, utilizatsiya qilish va tozalash

Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonasining vazifasi suv resurslarining ifloslanishi va kamayib ketishining oldini olish, suvdan oqilona foydalanishni ta'minlash, iste'molchilarni yetarli va sifatli suv bilan ta'minlashdan iborat. Suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari aholi (iste'molchilar) uchun arzon narxlarda foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak, bu esa suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining muhandislik infratuzilmasining ishonchli va samarali ishlashini ta'minlaydi. Belgilangan missiyani shakllantirgandan so'ng, strategik rivojlanish maqsadlari aniqlanadi. Bular suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonasining imkoniyatlari (resurslari) bilan bog'liq bo'lishi va umumiy rivojlanish rejasini hisobga olgan holda ma'lum bir shahar (tuman) suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimining mavjud muammolarini hal qilishga qaratilgan bo'lishi kerak (2-jadval) [3].

2-jadval.

Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonasini rivojlantirishning asosiy strategik maqsadlari

STRATEGIK RIVOJLANISH MAQSADLARI					
ekologik	ijtimoiy	texnologik	sarmoya	iqtisodiy	tashkiliy
Normativ standartlar iga mos keladigan suv havzalariga tushiriladigan oqova suvlarning sifatini ta'minlash	Shaharlarda markazlashtirilgan suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlariga aholining 100% kirishini ta'minlash(soliq hisob-kitoblari)	Ishlab chiqarishda n tashqari suv yo'qotishlarini umumiyevropa standartlariga (10-12%) kamaytirish	Bosh rejaga muvofiq suv va kanalizatsiya infratuzilmasini rivojlantirish xarajatlarini 100% qoplash	Suv iste'moli va oqova suvlarning sifatini 100% hisobga olish	Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarining huquqiy va moliyaviy mustaqilligi
Ichimlik maqsadlari da suvning sifatiga 100% kafolat	Ichimlik suvi sifatining Jahon Sog'liqni Saqlash talablariga 100% muvofiqligi	Suvni olish, tayyorlash va tashish uchun energiya sarfini 0,8 dan 0,4-0,5 kVt/soat gacha kamaytirish	Uskunalar, tarmoqlar va inshootlarni rivojlantirish, byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish(muhandislik tarmoqlari va inshootlari tannarxini 50%ga kamaytirish)	Suvni olish va yetkazib berish, kanalizatsiya xizmatlarini ko'rsatish uchun operatsion xarajatlarni 100% qoplash	Korxonada xodimlar sonini optimallashtirish (markazlashtirilgan suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlariga ulangan har 1000 aholiga 1 nafar xodim)
		Suv ta'minoti va kanalizatsiya muhandislik tarmoqlarining 1km ga	Suv resurslarining ifloslanmasligi uchun foydalanuvchilarning iqtisodiy javobgarligini oshirish (suv sifati yomonlashgani uchun		Rivojlanish va suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalari (bo'linmalari)

		avariyalar sonini kamaytirish	yetkazilgan zararni 100% qoplash)	ishlab chiqarish xo'jalik faoliyati samaradorligini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar tizimini joriy qilish
--	--	-------------------------------	-----------------------------------	--

Suv ta'minoti va kanalizatsiya sohasida strategik maqsadlarga erishish faqat aholi uchun suv va kanalizatsiya xizmatlariga haq to'lash darajasini 100 foizga oshirish yoki korxonada xodimlar sonini optimallashtirish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Muayyan shaharda (tumanda) suv ta'minoti va kanalizatsiya sektorini boshqarishning mumkin bo'lgan variantlarini tahlil qilish tavsiya etiladi. Tashqi va ichki muhitni tahlil qilish - bu o'z missiyasini bajarish va rivojlanish rejasida belgilangan strategik maqsadlarga erishish uchun shahar (viloyat)ning suv ta'minoti va kanalizatsiya sektorini boshqarish variantini tanlash uchun asos bo'lgan boshlang'ich jarayon. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'i korxonalari (bo'linmalari) faoliyatini tahlil qilish jarayonida ularning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda quyidagi afzalliklari va kamchiliklari aniqlandi.

3-jadval.

Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarining afzalliklari va kamchiliklari

Afzalliklari	Kamchiliklari
1. Iste'molchilarning suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlariga doimiy talabi	1. Hisobga olinmagan suv yuqotishlarining ko'pligi.
2. Suv ta'minoti va oqava suvlarni tozalash inshootlari xodimlarining suvni tozalash va oqava suvlarni tozalashda yangi texnologiyalar va innovatsion ishlanmalarni joriy etishga qiziqishi va qobiliyati	2. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining jismoniy eskirishining yuqoriligi
3. Suv olish, tozalash va tashish, kanalizatsiya xizmatlarini ko'rsatish uchun operatsion xarajatlarni kamaytirish uchun zaxiralarning mavjudligi.	3. Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalari xodimlarini iste'molchilarga ko'rsatilayotgan suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari uchun xarajatlarni kamaytirish uchun iqtisodiy rag'batlantirilmaganligi.
4. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining muhandislik tuzilmalarini suv ta'minoti tizimida boshqaradigan xizmatlarning texnik ixtisoslashuvining yuqori darajasi.	4. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining muhandislik infratuzilmasini rivojlantirish va modernizatsiya qilish bo'yicha investitsiya loyihalarini moliyalashtirish uchun suv ta'minoti korxonasida yetarli ichki mablag'larning yo'qligi.
5. Suv ta'minoti va kanalizatsiya unitar korxonasini aktsiyadorlik jamiyatiga qayta tashkil etish shartlarining mavjudligi	5. Iste'molchilarning suv va kanalizatsiya xizmatlari uchun muddati o'tgan debitorlik qarzlarning yuqori darajasi.
6. Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonasida yuqori malakali muhandis-texnik xodimlarning	6. Ko'p tarmoqli uy-joy kommunal xo'jaligi korxonasi tarkibidagi suv va kanalizatsiya xizmatlari bo'linmasining huquqiy va moliyaviy

mavjudligi.	mustaqilligi.
7. Suv ta'minoti va kanalizatsiya xo'jaligi korxonasi xodimlarining o'zgaruvchan atrof-muhit sharoitlariga tayyorligi.	7. Ish haqining kamayishi tufayli suv va kanalizatsiya xizmatlari sohasida yuqori malakali mutaxassislarning boshqa korxonalarga ishga ketishi.
	8. Ishlab chiqarish, moliyaviy va tashkiliy jarayonlarni boshqarishni kompyuterlashtirishning past darajasi.
	9. Mavjud shartnoma munosabatlari doirasida mahalliy davlat hokimiyati va suv ta'minoti va kanalizatsiya inshootlaridan foydalanayotgan korxona o'rtasida huquq va majburiyatlarning aniq chegaralanmaganligi. Shahar (viloyat) rivojlanish bosh rejasini hisobga olgan holda suv va oqava suv kommunal xizmatlarini rivojlantirish strategiyasi
	10. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'i korxonalari xodimlarining moliya, rejalashtirish va byudjetlashtirish sohalarida tegishli malakaga ega emasligi.
	11. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'i korxonalarining ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati natijalarini tahlil qilish bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar tizimining yo'qligi.
	12. Yuqori soliq yuki

Aniqlangan ichki zaxiralar korxonalarni boshqarishga imkon beradi. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlari muhandislik tizimlarini tashkil etish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish suv ta'minoti va kanalizatsiya, iste'molchilarga yetkazib berilayotgan ichimlik suvi sifatini yaxshilash, korxonaning moliyaviy holatini barqarorlashtirishga imkon yaratadi.

Afzalliklari va kamchiliklaridan kelib chiqib, korxonalarni rivojlantirish imkoniyatlari va tahdidlari aniqlanadi.

4-jadval.

Mahalliy korxonalarni suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini rivojlantirish imkoniyatlari

Imkoniyatlar	Kamchiliklar
1. Suv ta'minoti va kanalizatsiya sohasida innovatsion energiya va resurslarni tejovchi texnologiyalarning respublika bozoriga kelishi.	1. Shaharga (viloyatga) suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini ishlatish va boshqarishga qodir bo'lgan yirik mustaqil xorijiy (xususiy) investorlarning kelishi.
2. Suv ta'minoti va kanalizatsiya davlat xolding kompaniyasini tashkil etish va unga shahar (viloyat) suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini boshqarish huquqini mahalliy hokimiyat organlaridan o'tkazish.	2. Nazorat qiluvchi davlat organlari tomonidan ichimlik suvi va kanalizatsiya xizmatlari uchun milliy sifat standartlarini oshirish.
3. Mahalliy hokimiyat organlarining tegishli yordami bilan unitar suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarini	3. Yoqilg'i-energetika resurslariga tariflarni oshirish.

aktsiyadorlik jamiyatlariga aylantirish.	
4. Daromadlarning oshishi hisobiga aholi tomonidan suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari uchun to'lovlar darajasini bosqichma-bosqich oshirish.	4. Aholi va byudjet tashkilotlari tomonidan suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari uchun to'lovlar miqdorini kamaytirish.
5. Muayyan hududda suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlarini rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlarini belgilovchi mahalliy hokimiyat bilan boshqaruv shartnomasini tuzish.	5. Suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalari vakolatiga kiruvchi bir qator funktsiyalarni (kommunal tarmoqlarni ta'mirlash, cho'kindilarni qayta ishlash va boshqalar) bajarishda xususiy kompaniyalar tomonidan raqobatning kuchayishi.
6. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining ishlashi va boshqaruvi uchun davlat xususiy sherikchilik mexanizmini qo'llash.	6. Tarif siyosatini amalga oshirishdagi qiyinchilik. Aholiga tariflarni belgilashda mahalliy hokimiyat siyosatiga yuqori darajada bog'liqlik
7. Suvni oqilona iste'mol qilish. Integratsiyalashgan suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlariga ulangan aholi sonining ko'payishi.	7. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tarmog'ini ko'p tarmoqli uy-joy kommunal xo'jaligi korxonasi tarkibiga bo'linma sifatida kiritish.
8. Uy-joy va kommunal xizmatlar uchun narxlar va tariflarni belgilash bo'yicha ixtisoslashtirilgan organni yaratish.	8. Aholiga suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlarini ko'rsatishdan ko'rilgan yo'qotishlarni qoplash uchun mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan byudjetdan ajratiladigan subsidiyalarni qisqartirish.
9. Sanoatning rivojlanishi va uy-joy qurilishining o'sishi hisobiga suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalari tomonidan suv va kanalizatsiya tizimi quvvatlaridan foydalanishning oshishi.	9. Kam rentabelli ijtimoiy-madaniy ob'ektlarni (oshxona, hammom, yotoqxona) balansga o'tkazish.
10. Suv ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari uchun to'lovni o'z vaqtida to'lamaganlik uchun iste'molchilarni elektr tarmog'idan uzib qo'yish	10. Soliq yukini oshirish
11. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining kommunal infratuzilmasi ob'ektlarini modernizatsiya qilish (rivojlantirish) uchun byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish.	11. Aholi va boshqa iste'molchilar guruhlariga tomonidan ko'rsatilayotgan suv sifati va kanalizatsiya xizmatlariga bo'lgan talabni oshirish
12. Suv xo'jaligi masalalarini hal etishda jamoatchilik rolini oshirish	12. Sanoat korxonalari tomonidan davlat mablag'lari kommunal infratuzilma ob'ektlariga o'tishi

5-jadval.
Suv ta'minoti va oqova suvlarni boshqarish variantini tanlashga ta'sir qiluvchi omillar

Suv ta'minoti obyektlari		Hududning iqtisodiy farovonligi Suv iste'molchilarining tarkibi		
Yer usti	Yer osti	Aholi, %	Sanoat korxonalari, %	Byudjet tashkilotlari, %

		Maxsus suv iste'moli, standart va haqiqiy(o'lchash asboblari bo'yicha)		
Suv sifati		Iste'molchilarni markazlashgan tizimlar bilan qamrab olish darajasi		
Oqova suvlarni qabul qilish shartlari		Suv va kanalizatsiya xizmatlari uchun to'lovlarni undirish,%		
		Suv va kanalizatsiya xizmatlari uchun tariflarni belgilash tartibi		
Viloyat(shahar)ning tabiiy resurslari va iqtisodiy omillari				
Aksiyalarni sotish orqali jalb qilingan resurslar	Viloyatda suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini rivojlantirish (modernizatsiya)ni moliyalashtirishning mumkin bo'lgan manbaalari	Suv ta'minoti va kanalizatsiya boshqaruv tizimi	Siyosiy omillar	Yaqinlashib kelayotgan suv resurslari taqchilligini hisobga olgan holda mintaqadagi suv xo'jaligi va ekologik siyosatga davlat va jamiyatning ta'siri
Respublika, viloyat va mahalliy byudjetlar hisobidan moliyalashtirish				
Qarzga olingan xalqaro, davlat va xususiy moliya institutlarining resurslari				Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini tartibga solish usuli
Korxonaning ichki ishlab chiqarish va iqtisodiy omillarining maqsadli yo'nalishi				
Tashkiliy foyda va amortizatsiya jamg'armasi(aholiga suv ta'minoti xizmatlari tariflarini oshirish bilan)	Suv va oqova suv xo'jalik korxonasining ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlari			Korxonani rivojlantirish bo'yicha strategik ko'rsatmalar, hududlarda suv ta'minoti va oqava suv xizmatlari
	Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarining eskirish darajasi	Avtomatlashtirish va mexanizatsiyalash darajasi	Suv ta'minoti tizimlarining ishlash samara dorliqi	

Xulosa

Hozirgi sharoitda O'zbekiston Respublikasida suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimining barqaror ishlashini ta'minlashning tashkiliy asoslari ishlab chiqildi. Maishiy-xo'jalik suv ta'minoti va kanalizatsiya korxonalarining afzalliklari va kamchiliklari o'rganildi. Korxonalarni boshqarishga imkon beruvchi ichki zaxiralar aniqlandi. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini tashkil etish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish, iste'molchilarga yetkazib berilayotgan ichimlik suvi sifatini yaxshilash, korxonaning moliyaviy holatini barqarorlashtirish masalalari o'rganildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- [1].O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonuni, 25.12.2009 yil, 240-son. 4-modda.
- [2].SanPiN RUz № 0056-96 "Ochik suv havzalarini ifloslanishining oldini olish sanitary koidalari va meyerlari" davlat standarti.- Toshkent, 2011.- b. 21.
- [3].SNiP 2.04.02-2019 "Suv ta'minoti. Tashqi tarmoqlar va inshootlar."
- [4].SanPiN RUz №.950:2011O'zbekiston Respublikasining "Ichimlik suvi" davlat standarti. - Toshkent, 2011.- b. 19.
- [5].SanPiN RUz №.951:2011 O'zbekiston Respublikasi Davlat standarti. Markazlashtirilgan maishiy - xo'jalik va ichimlik suvi ta'minoti manbalari"-Toshkent, 2011.- b. 14.